Aleksander Fredro

ZEMSTA

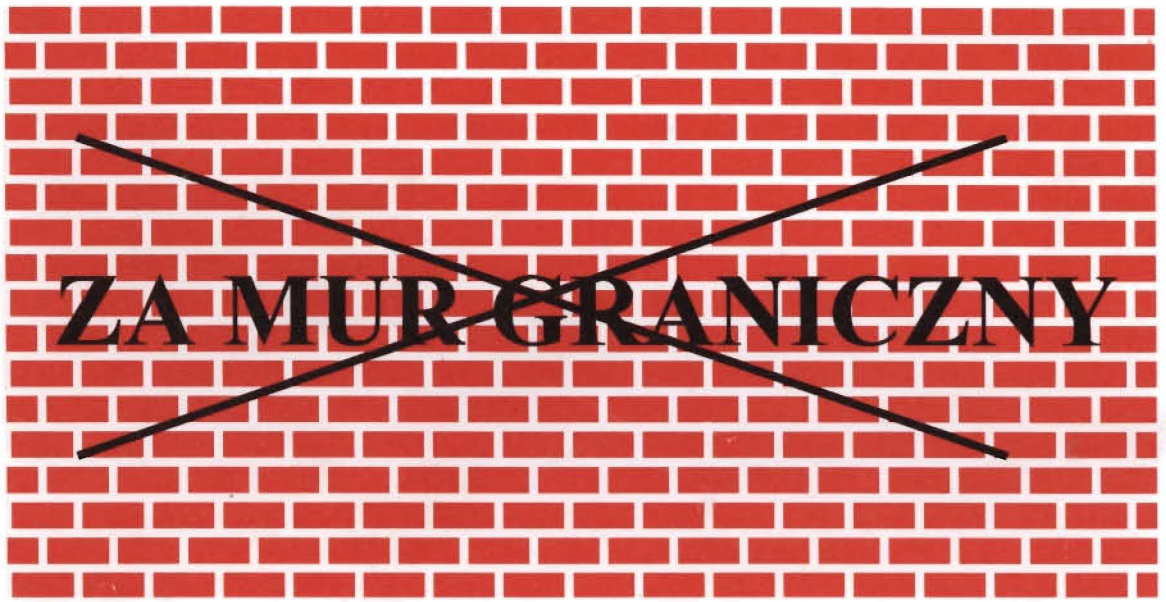

PREMIERA
11 LISTOPADA

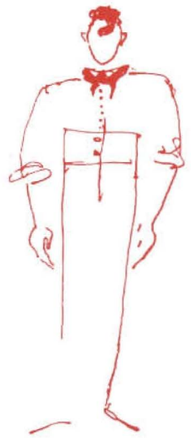

Wacław

Datę premiery ZEMSTY wybraliśmy nieprzypadkowo w dniu Święta Odzyskania Niepodległości bowiem ta data wyznacza cenzurę pewnej historii, która przydarzyła się sztuce Aleksandra Hrabiego Fredry. Tytuł sztuki ZEMSTA źle się kojarzył cenzurze carskiej, stąd teatry wystawiając ZEMSTĘ w materiałach reklamowych zobowiązane były dodawać do tytułu - ZA MUR GRANICZNY, aby wszystko było jasne. Po odzyskaniu niepodległości wrócono do pierwotnego tytułu sztuki ZEMSTA. Jest to jeden z przykładów niekompetencji i brutalnej ingerencji cenzury w tym wypadku carskiej.

Rejent

W programie wykorzystano projekty kostiumów do Zemsty Doroty Wijas

Cześnik

MAŁA KRONIKA ŻYCIA I TWÓRCZOŚCI ALEKSANDRA FREDRY

1793

Aleksander Fredro, syn zamożnego galicyjskiego ziemianina, urodził się dn. 20 czerwca w Surochowie pod Jarosławiem.

1805

Pierwsza dziecięca próba komedyjki *Strach nastraszony*.

1806

Śmierć matki. Fredro z ojcem przenosi się do Lwowa.

1809-1814

W roku 1809 szesnastoletni poeta zaciąga się jako ochotnik do wojsk Księstwa Warszawskiego, następnie bierze udział w kampanii moskiewskiej (1812) oraz w bitwach pod Dreznem i Lipskiem (1814). Odznaczony krzyżem legii honorowej, Fredro zwalnia się z wojska i wraca do Galicji.

1815-1817

W czasie pobytu w Beńkowej Wiszni (koło Rudek), przerywanego częstymi wyjazdami na lwowskie zabawy karnawałowe, Fredro rozpoczyna działalność pisarską komedią *Intryga naprędce*, wystawianą w lwowskim teatrze dn. 10 marca 1817r.

1818-1822

Po udanym debiucie talent poety, choć rozwijający się w odosobnieniu, z dala od ówczesnych prądów literackich, wypowiada się coraz dojrzalszymi utworami, jak: *Pan Geldhab* (1818), *Mąż i żona* (1820) i *Cudzoziemczyzna* (1822).

1824

Wyjazd na paromiesięczny pobyt do Włoch.

1825-1826

Fredro zasila teraz coraz nowymi komediami teatry: warszawski i lwowski. W r. 1826 ukazuje się w Wiedniu pierwsze wydanie książkowe dzieł poety.

1827

„Polihymia" lwowska drukuje wiersze i poematy romantyczne Fredry

1828

Śmierć ojca. Małżeństwo z Zofią z Jabłonowskich Skarbkową.

1829

Narodziny syna, Jana Aleksandra, późniejszego komediopisarza. Fredro członkiem warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

1832-1834

Szczytowy okres twórczości poety, który przynosi trzy arcydzieła polskiej komedii: *Pan Jowiański* (1832), *Śluby panieńskie* (1833) i **Zemsta (1834).**

1835

Atak Seweryna Goszczyńskiego na Fredrę z rozprawce *Nowa epoka poezji polskiej* powoduje zamilknięcie autora *Zemsty* i zaprzestanie jego publicznej działalności literackiej.

1839

Drugie wydanie *Komedyj* ukazuje się we Lwowie.

1846

Memoriał Fredry pt: *Uwagi nad stanem socjalnym w Galicji* skierowany pod adresem austriackiego dworu.

1848

Fredro pisze nie ustępujący jego znakomitym komediom pamiętnik *Trzy po trzy*.

1850-1855

Pobyt w Paryżu gdzie poeta poznaje A. Mickiewicza. W r. 1853 Fredro podejmuje przerwaną w r. 1835 twórczość komediopisarską, ale tworzy wyłącznie dla siebie, nie publikując ani nie wystawiając na scenie swych nowych komedii.

1857

Fredro na stałe osiedla się we Lwowie, zajmując dworek na Chorążczyźnie, naprzeciw domu Goszczyńskiego.

1876

Śmierć Aleksandra Fredry dnia 15 lipca.

Włodzimierz Lewik

Aleksander Fredro
Miniatura M. Weixbauma

Pamiętam siebie bardzo dokładnie i jeżeli chcecie wiedzieć, jakim byłem (przy końcy 1808r.), proszę słuchać. Łeb rudy w loki jak zawijane zrazy, zafryzowany, mocno pudrem pokryty, frak brązowy z czarnym aksamitnym kołnierzem i dużymi, żółtymi guzikami, spodnie jasne, dość przestronne, jak była moda i buty węgierskie, a czasem buty po kolana z dwunastocalowymi sztyplami. Przy zegarku siedem pieczątek rzeszowskiej roboty, w ręku laseczka z kobuzią główką.

A. Fredro. Trzy po trzy. Pamiętniki z epoki napoleońskiej.

Zwaliska zamku w Odrzykoniu

Temat komedii zaczerpnął poeta z dziejów starego zamczyska w Odrzykoniu koło Krosna, którego połowa przypadła mu w posagu żony. Dawne akta procesowe, które dostały się do jego rąk, opowiadały, jak to zniszczone zamczysko było w XVII stuleciu w ciągu trzydziestu lat przedmiotem nie kończących się waśni i procesów między jego dwoma współwłaścicielami. Jeden z nich, uparty pieniacz Jan Skotnicki, to daleki pierwowzór Rejenta. Drugi, rębajło i zawadiaka Piotr Firlej, to podobny pierwowzór Cześnika. Podobnie też jak w komedii, długoletnie zatargi zakończyły się małżeństwem między dziećmi obydwu skłóconych stron.

Kazimierz Wyka *Przedmowa. **Aleksander Fredro Zemsta***
PIW 1953, Warszawa

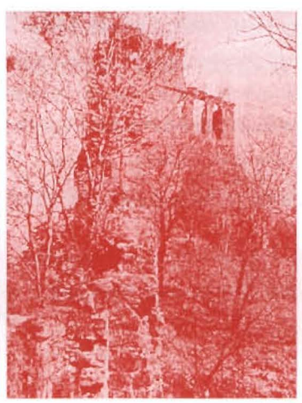

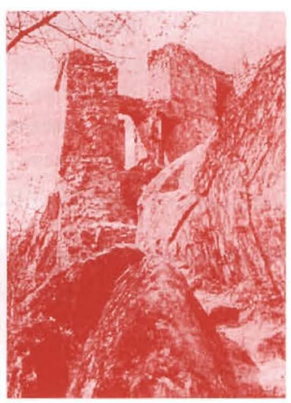

ALEKSANDER FREDRO

ZEMSTA

Obsada:

Cześnik Raptusiewicz	**EDWARD KUSZTAL**
Klara - jego synowica	**VIOLETTA ZMARLAK**
Rejent Milczek	**ZENON JAKUBIEC**
Wacław - syn Rejenta	**JANUSZ GŁOGOWSKI**
Podstolina	**EWA JÓZEFCZYK**
Papkin	**EDWARD JANASZEK**
Dyndalski - marszałek (Cześnika)	**ZDZISŁAW NOWICKI**
Śmigalski - dworzanin (Cześnika)	**JERZY KACZMAROWSKI**
Perełka kuchmistrz (Cześnika)	**ANDRZEJ CZAPLARSKI**
Mularz I	**ANDRZEJ CEMPURA**
Mularz II	**ZDZISŁAW RECZYŃSKI**

Reżyseria

PIOTR SZCZERSKI

Scenografia
JERZY SITARZ

Kostiumy
DOROTA WIJAS

Muzyka
WŁODZIMIERZ KINIORSKI

Premiera

11 LISTOPADA 1994

Klara

Od kiedy Horacy Walpole w utworze o gotyckim *Zamku w Otranto* (1764) połączył historię przygód rycerskich z pierwiastkami sentymentalnymi, tworząc podwaliny pod powieść gotycką, pełną awanturniczych przygód, tajemniczych wydarzeń oraz przypadków zbliżających chwilę rozstrzygnięcia losu prześladowanych kochanków - zamek lub klasztor stawał się współbohaterem akcji. Sprężyną nadającą ruch postaciom powieściowym była bowiem najczęściej albo tajemnica zamku, albo spór o zamek. Z reguły był to zamek bardzo stary, z lekka zrujnowany. Historia i ruiny dodawały zamkowi tajemniczości i niesamowitości. (...)

Podstolina

Skłóceni ze sobą bohaterowie powieści gotyckiej musieli się kochać w tej samej kobiecie lub też jeden z nich powinien był być koniecznie zakochany w córce drugiego. Fredro wprowadził oba motywy i na tle walki o mur pokazał zabiegi Cześnika oraz Rejenta o Podstolinę, a jednocześnie romans Wacława Milczka z Klarą Raptusiewiczówną.

Szczyt parodii stanowiła scena końcowa. Nienawiść dwóch rodów, która w powieściach przeszkadzała miłości kochanków, prowadziła najczęściej do katastrofy. Stanowił ją wymuszony ślub. Cześnik, jak tradycyjny „tyran" z powieści gotyckiej, również zmusił swoją wychowanicę do małżeństwa, ale na złość przeciwnikowi nakazał małżeństwo... Kochającej się parze. (...)

WSTĘP (opracował Mieczysław Ingalot)
ALEKSANDER FREDRO, ZEMSTA,
ZAKŁAD NARODOWY IM. OSSOLIŃSKICH

Język *Zemsty* nie miałby ani połowy tego blasku, którym promieniował kiedyś i którym po dziś dzień promieniuje, gdyby nie potoczność wiersza, w którym został zamknięty, aby uzyskać z ręki poety dodatkowy szlif artystyczny.

Zemsta jest napisana ośmiozgłoskowcem trocheicznym. Jest to wiersz składający się z ośmiu sylab, ze średniówką po czwartej sylabie. Sylaby te są ponadto ułożone w szereg rytmiczny tak, że każdy wers składa się z 4 trochejów, czyli dwusylabowych zestrojów rytmicznych, w których pierwsza sylaba jest akcentowana.

Mieczysław Ingalot

Zemsta jest pierwszym nie tylko u Fredry, ale w ogóle w komediopisarstwie polskim, dziełem scenicznym napisanym wyłącznie przy użyciu ośmiogłoskowca. Drugim takim dziełem będzie u Fredry *Dożywocie*. Dopiero później, bo po roku 1840, do tej miary wierszowej sięgnie Słowacki w dramatach ukraińskich, wcześniej od Fredry Mickiewicz w II części *Dziadów*.

Kazimierz Wyka

Dążąc w *Zemście* do możliwie wiernego oddania blasku mowy potocznej, nie przypadkowo wybrał Fredro do tego celu właśnie ośmiozgłoskowiec. Istnieje bowiem wewnętrzne pokrewieństwo między tym właśnie typem wersu a ilością zgłosek w cząstkach mowy naturalnie frazowanej bliskiej powszechnej paplaninie, jaką jest nasza potoczna mowa (...)

Mieczysław Ingalot

Rola Papkina w ujęciu Jacka Woszczerowicza (Teatr Narodowy, rok 1953) pobudziła Schillera do dłuższej wypowiedzi na temat wiersza. - Nie wiadomo dlaczego w imię realizmu zaciera się dzisiaj rytm wiersza. Niektórzy powołują się przy tym na przykład Osterwy. To nieporozumienie. Osterwa nie zacierał rytmu, urozmaicał tylko środki wyrazu, które zaznaczają rytm. Na przykład zamiast uwydatnić średniówkę pauzą, uwydatniał ją gestem. I sam na to zwracał uwagę!

Papkin

Oddzielną wypowiedź poświęcił Schiller postaci Papkina. Było to podczas dyskusji, jaka w Instytucie toczyła się po premierze Zemsty w inscenizacji Korzeniewskiego. Dyskutanci dość długo zastanawiali się nad tym, jak się właściwie powinno grać Papkina. Jaki powinien być? Tchórzliwy i pretensjonalny, a więc śmieszny. Czy tchórzliwy, a jednak dystyngowany? Ale w takim razie nieśmieszny? Człowiek naprawdę dystyngowany nie jest śmieszny. Schiller słuchał tych wątpliwości cierpliwie, ale z wzrastającą dezaprobatą. - Gdy byłem dyrektorem Teatru im. Bogusławskiego - powiedział w końcu - często spotykałem dziś już zupełnie zapomnianego pianistę Szustra. Był to wyjątkowo muzykalny, utalentowany człowiek, którego karierę zrujnowała chorobliwa nieśmiałość. Był tak lękliwy, że nie mógł występować na estradzie. Z dobrego domu, świetnie wychowany, znosił niewymowne katusze, gdyż nie mogąc koncertować musiał uciekać się do pożyczek. Sławny blagier. Niektóre opowieści jakie snuł na temat swej zamożności, przeszły do anegdoty. Któregoś dnia poprosił mnie o pożyczenie pięciuset złotych. Była to znaczna suma. Mimo to napisałem na karteczce polecenie wypłaty. Jakież było moje zdumienie, gdy po chwili stanął przede mną kasjer i zdenerwowany wyjaśnił, że zaszło nieporozumienie. Mój rozmówca chciał pożyczyć pięć złotych, ale nawet taka prośba nie mogła mu przejść przez gardło, więc próbując wyrazić ją najdyskretniej poprosił mnie o „pięć zet". To jest Papkin, proszę państwa - powiedział Schiller w zadumie na zakończenie swojej przypowieści.

Zbigniew Raszewski, ***MÓJ SCHILLER***,
DIALOG 6, 1994

Najbliższa premiera 31 grudnia:
Peter Shaffer
„CZARNA KOMEDIA"

BROWARY LECH WIELKOPOLSKI S.A.

Sponsorem spektaklu jest
"Lech" Browary Wielkopolski S.A. Poznań
przedstawicielstwo regionalne
w Kielcach, ul. Warszawska 34, p. 603,
tel. 41141 w. 262

Inspiejent, sufler: BARBARA SOBCZYK, Brygadier sceny: ZENON PIWOWARCZYK. Światło: RYSZARD ZAJĄC, MAREK DUDKIEWICZ, Realizacja akustyczna: ANDRZEJ WODECKI, Rekwizytor: ZOFIA ZAJĄC, Prace perukarskie: MARIA KACZMAROWSKA, IDA LANG, Kierownictwo pracowni krawieckich: BARBARA KARYŚ, MARIAN MAZUR, Kierownictwo pracowni stolarskiej: LESZEK MACIAS, Pracownia Malarska: TOMASZ SMOLARCZYK, Prace tapicerskie ANTONI KANIOWSKI, Kierownik techniczny: EDMUND POMARAŃSKI, Reklama: IWONA JAMKA, BEATA GROCHOWSKA, Kierownik Biura Organizacji Widowni, Koordynator pracy artystycznej: JOLANTA SPERKA.

Państwowy Teatr im Stefana Żeromskiego
Kielce, ul. Sienkiewicza 32
telefony **460-48**
447-65 dyrekcja
475-00 kasa i organizacja widowni

Dyrektor Naczelny i Artystyczny - Piotr Szczerski
Zastępca Dyrektora - Magda Kusztal
Kierownik Literacki - Jerzy Sitarz
Sekretarz Literacki - Halina Kucheińska

państwowy
TEATR
im. STEFANA
ŻEROMSKIE-
GO
KIELCE